

ECRI

European Commission against Racism and Intolerance
Commission européenne contre le racisme et l'intolérance

CRI (2003) 6 prov.
Version moldave
Moldovan version

Comisia Europeană împotriva Rasismului și a Intoleranței

AL DOILEA RAPORT ASUPRA
MOLDOVEI

Adoptat la 28 iunie 2002

Strasbourg, 15 aprilie 2003

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Pentru a obține alte informații despre activitatea Comisiei europene împotriva Rasismului și a Intoleranței (ECRI) și despre alte activități ale Consiliului Europei în acest domeniu, vă rugăm să contactați:

Secretariat of ECRI / Secretariatul ECRI
Directorate General of Human Rights – DG II /
Directoratul general pentru Drepturile Omului – DG II
Council of Europe / Consiliul Europei
F - 67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: +33 (0) 3 88 41 29 64
Fax: +33 (0) 3 88 41 39 87
E-mail: combat.racism@coe.int

Pagina noastră pe Internet : www.coe.int/ecri

CUPRINS

INTRODUCERE	5
CUVÂNT ÎNAINTE	6
COMPARTIMENTUL I : SITUAȚIA GENERALĂ.....	7
A. INSTRUMENTE JURIDICE INTERNAȚIONALE	7
B. DISPOZIȚII CONSTITUȚIONALE ȘI ALTE DISPOZIȚII FUNDAMENTALE	7
- Legislația cu privire la cetățenie	8
C. DISPOZIȚII DIN LEGISLAȚIA PENALĂ	8
D. DISPOZIȚII DIN LEGISLAȚIA CIVILĂ ȘI ADMINISTRATIVĂ.....	9
E. ORGANIZAREA JUSTIȚIEI	10
F. ORGANISME SPECIALIZATE ȘI ALTE INSTITUȚII	10
- Legea din 17 octombrie 1997 cu privire la Avocații parlamentari	10
- Departamentul pentru relații interetnice.....	12
G. PRIMIREA NON-CETĂȚENILOR ȘI STATUTUL LOR	12
- Refugiații și solicitanții de azil	12
- Imigrarea ilegală	12
H. EDUCAREA ȘI SENSIBILIZAREA PUBLICULUI.....	13
I. ACCESUL LA SERVICIUL PUBLIC	13
- Accesul la educație	14
J. GRUPURILE VULNERABILE.....	14
- Romii/țigarii	14
- Găgăuzii.....	15
- Alte grupuri minoritare.....	16
- Grupurile religioase.....	16
K. ANTISEMITISM.....	17
L. MONITORIZAREA SITUAȚIEI.....	17
M. MEDIA	17
N. CONDUITA FUNCȚIONARILOR POLIȚIEI	18
O. GRUPĂRI EXTREMISTE	18
P. SITUAȚIA DIN TRANSNISTRIA	18
- Teritoriul care la etapa actuală nu este sub controlul efectiv al autorităților Moldovei	19
SECȚIUNEA II: PROBLEME DE IMPORTANȚĂ MAJORĂ.....	19
Q. PROBLEMELE CU PRIVIRE LA LIMBĂ ÎN MOLDOVA	19
BIBLIOGRAFIE.....	24

Introducere

Comisia Europeană împotriva Rasismului și a Intoleranței (ECRI) este o structură a Consiliului Europei, alcătuită din membri independenți. Scopul său este combaterea rasismului, xenofobiei, antisemitismului și intoleranței la nivel paneuropean și din punctul de vedere al protecției drepturilor omului.

Una din direcțiile din cadrul programului de activitate al ECRI este abordarea sa de la țară la țară, care conține examinarea situației cu privire la rasism și intoleranță în fiecare dintre Statele membre ale Consiliului Europei și elaborarea sugestiilor și propunerilor în ceea ce privește depășirea problemelor identificate.

La finele anului 1998, ECRI a încheiat prima rundă a rapoartelor sale de la țară la țară pentru toate Statele membre. Primul raport al ECRI asupra Moldovei a fost elaborat la 5 februarie 1999 (publicat în noiembrie 1999). Cea de-a doua etapă a activităților de la țară la țară, care a început în ianuarie 1999, presupune pregătirea celui de-al doilea raport pentru fiecare din Statele membre, având scopul de a urmări implementarea propunerilor din primele rapoarte, de a aduce la zi informațiile conținute în ele și de a prezenta analize mai detaliate asupra anumitor probleme de interes particular din țara în cauză.

O etapă importantă din cadrul activităților ECRI de la țară la țară este dialogul confidențial cu autoritățile naționale din țara în cauză înainte de adoptarea finală a raportului. O procedură nouă din cadrul celei de-a doua runde a rapoartelor pe țări este organizarea vizitelor de contact pentru raportorii ECRI înainte de elaborarea celui de-al doilea raport.

În Moldova vizita de contact a avut loc la 15-18 aprilie 2002. În cadrul acestei vizite, raportorii au avut întreveneri cu reprezentanții diferitor ministere și responsabili din administrația publică pentru probleme tangențiale cu mandatul ECRI. ECRI aduce mulțumiri cordiale autorităților din Moldova pentru colaborarea strânsă cu organizația în timpul vizitei de contact, și în special dorește să mulțumească tuturor persoanelor întâlnite de delegație care în dependență de domeniul lor de competență i-au furnizat multă informație de valoare. De asemenea, ECRI dorește să aducă mulțumiri agentului național de legătură al Moldovei ale cărui eficiență și spirit de colaborare au fost înalt apreciate de raportorii ECRI.

În plus, ECRI dorește să aducă mulțumiri tuturor reprezentanților organizațiilor neguvernamentale și interguvernamentale cu care au avut întreveneri raportorii în cadrul vizitei de contact pentru contribuția lor foarte utilă la exercitarea misiunii.

Raportul care urmează a fost elaborat sub responsabilitatea ECRI. El reflectă situația până la 28 iunie 2002 și nici un eveniment care a urmat după această dată nu a fost reflectat în analizele care urmează, deci nu au fost luate în considerație în concluziile și propunerile elaborate de ECRI.

Cuvânt înainte

Pe parcursul ultimilor ani, Moldova a întreprins diferite măsuri în vederea combaterii rasismului și intoleranței, în special adoptând Legea cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și statutul juridic al organizațiilor lor, ratificând Convenția din 1951 cu privire la Statutul Refugiaților și implementând un plan de acțiune în conformitate cu prevederile Decretului cu privire la susținerea măsurilor pentru romii/țigani din Moldova.

Cu toate acestea, mai persistă unele probleme, parțial din cauza crizei economice și sociale prin care trece Moldova și datorită căreia populația în general și grupurile minoritare în special se află într-o situație critică și parțial din cauza confruntărilor politice și tensionări sociale. Comunitățile romilor/țiganilor sunt în particular vulnerabile la dificultățile economice și discriminare. Implementarea prevederilor penale, civile și administrative referitoare la lupta împotriva rasismului și discriminării rasiale este foarte dificilă. Aceasta ar putea determina sporirea numărului actelor de intoleranță. În sfârșit, cea mai mare dificultate constă în necesitatea de a armoniza, într-un mod pașnic și în interesul evitării pe viitor a discriminărilor sau a tensionărilor interetnice, coexistența limbii naționale cu cealaltă limbă utilizată pentru comunicarea interetnică și cu mai multe limbi minoritare, în special în domeniul educației.

În prezentul raport, ECRI recomandă autorităților Moldovei să întreprindă pași suplimentari în vederea intensificării luptei împotriva rasismului și intoleranței în mai multe domenii. Aceste recomandări prevăd, *inter alia* : necesitatea de a asigura implementarea eficientă a prevederilor legislative existente ; consolidarea pozițiilor Avocaților Parlamentari și ale Centrului pentru Drepturile Omului ; crearea unui organism național specializat în combaterea rasismului și intoleranței ; implementarea eficientă a Actului normativ cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și cu privire la statutul juridic al organizațiilor lor ; concentrarea acțiunilor în vederea determinării căii de soluționare a problemei privind imigrația ilegală ; și rezolvarea pașnică a problemelor lingvistice cu care se confruntă la moment Moldova. De asemenea ECRI îndeamnă Guvernul Moldovei să sporească eforturile în vederea creșterii conștientizării persoanelor oficiale și a publicului cu privire la toate domeniile referitoare la rasism și discriminarea rasială.

COMPARTIMENTUL I : SITUAȚIA GENERALĂ

A. Instrumente juridice internaționale

1. Moldova a semnat și a ratificat numeroase instrumente juridice internaționale referitoare la lupta împotriva rasismului și intoleranței. ECRI apreciază faptul că Moldova a semnat la 4 noiembrie 2000 Protocolul 12 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului și speră că ratificarea lui va urma cât mai curând posibil. De asemenea, ECRI apreciază ratificarea de către Moldova în noiembrie 2001 a Convenției din 1951 cu privire la Statutul Refugiaților¹.
2. ECRI a fost informată că autoritățile Moldovei intenționează să semneze și să ratifice Carta europeană a Limbilor Regionale sau Minoritare și încurajează insistent acest fapt². Ea de asemenea încurajează să fie semnate și ratificate Convenția Europeană cu privire la participarea străinilor în viața publică la nivel local, Convenția Europeană cu privire la Statutul juridic al lucrătorului migrant și Convenția OIM privind discriminarea în domeniul forței de muncă și exercitării profesiei.
3. ECRI încurajează autoritățile Moldovei să adopte o declarație în conformitate cu Articolul 14 al Convenției Internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, care ar permite ca demersurile persoanelor individuale să fie acceptate și examinate de către Comisia cu privire la Eliminarea discriminărilor rasiale.
4. ECRI notează că, în conformitate cu Articolul 4 paragraf 1 al Constituției Moldovei, « dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte ». În conformitate cu Articolul 4 paragraf 2, « dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale ». ECRI încurajează autoritățile Moldovei să consolideze aceste dispoziții ori de câte ori va fi necesar pentru apărarea drepturilor omului.

B. Dispoziții constituționale și alte dispoziții fundamentale

5. Articolul 16 al Constituției Moldovei stabilește principiul egalității în fața legii și în fața autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială. Articolul 10 stipulează că unitatea poporului constituie fundamentul Statului, și garantează dreptul tuturor cetățenilor la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase. Cu toate că aceste dispoziții se aplică doar cetățenilor, ECRI a remarcat că, în conformitate cu Articolul 19 al Constituției, cu excepțiile stabilite de lege, cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova. Articolul 32-3 al Constituției stipulează că legea trebuie să interzică și să pedepsească indemnul la ură etnică, rasială sau religioasă și incitarea la discriminare. Articolul 31 apără libertatea conștiinței, inclusiv libertatea religiei, în timp ce libertatea opiniei și a exprimării sunt garantate de Articolul 32-1.

¹ Vezi în continuare capitolul cu privire la refugiați.

² Vezi în continuare compartimentul cu privire la problemele de interes particular.

6. Articolele 54 și 55 ale Constituției tratează exercitarea drepturilor fundamentale ale persoanelor recunoscute în Constituție. Când a aderat la Consiliul Europei, Moldova a afirmat că nu va aplica aceste articole într-un mod care ar restrânge drepturile fundamentale ale omului în contradicție cu normele internaționale. ECRI speră că autoritățile Moldovei vor asigura respectarea acestei promisiuni.

- **Legislația cu privire la cetățenie**

7. În conformitate cu Legea Cetățeniei din 5 iunie 1991, apatrizii și persoanele fără cetățenie pot, în anumite condiții, să obțină cetățenia Moldovei după o perioadă permanentă de domiciliere în Moldova de zece ani sau după o perioadă de trei ani de căsătorie cu un cetățean al Moldovei. Cu toate acestea, pentru a obține cetățenia Moldovei, în majoritatea cazurilor persoana trebuie să renunțe la cetățenia sa anterioară, deoarece legea permite cetățenie dublă doar persoanelor născute în Moldova sau căsătorite cu un cetățean al Moldovei, sau în baza acordurilor internaționale, care deja au fost încheiate. S-a remarcat că obligația de a renunța la cetățenia anterioară în scopul dobândirii cetățeniei Moldovei poate determina situații complexe. Totodată ECRI a notat cu satisfacție că Comitetul pentru elaborarea propunerilor cu privire la reglementarea cetățeniei multiple, creat în septembrie 2001 de către autoritățile Moldovei, lucrează în prezent asupra revizuirii Legii Cetățeniei în vederea simplificării procedurilor de obținere a cetățeniei duble. ECRI îndeamnă autoritățile să adopte Legea revizuită cât mai curând posibil.
8. ECRI notează că legea cetățeniei a fost recent amendată în ceea ce privește pierderea cetățeniei Moldovei. Anterior, instanțele judecătorești aveau competența să decidă asupra retragerii cetățeniei acordate prin decret prezidențial. Acum, totuși, legea nu mai prevede în mod expres ca asemenea decizii să fie examinate în ordine de apel în fața instanței judecătorești. În aceste circumstanțe, ECRI recomandă insistent ca autoritățile Moldovei să garanteze ca retragerea cetățeniei întotdeauna să fie bazată nu pe criterii arbitrar și să poată fi revizuită de către instanța judecătorească.

C. Dispoziții din legislația penală

9. În conformitate cu Articolul 71 din Codul Penal, acțiunile intenționate întreprinse în vederea limitării drepturilor cetățenilor sau acordării privilegiilor cetățenilor în baza identității lor etnice sau rasiale sunt pedepsite cu privarea de libertate pe un termen de până la trei ani sau cu o amendă în valoare de cinci salarii minime. În conformitate cu aceeași dispoziție, sancțiuni identice se aplică și pentru acțiuni intenționate la incitarea urei sau la cauzarea dezintegrării rasiale sau naționale. În plus, pedeapsa poate deveni mai severă dacă aceste cazuri au fost însoțite de violență, înșelăciune sau amenințare, sau dacă ele au fost săvârșite de către un funcționar de stat. Faptul că aceste acte au fost comise în mod colectiv sau au atras pierderea vieții omenești sau alte consecințe serioase constituie o circumstanță agravantă și atrage o privare de libertate de până la zece ani. Articolul 38 din Codul Penal stipulează că motivele dușmăniei naționale sau rasiale constituie circumstanțe agravante ale unei infracțiuni. Conform autorităților Moldovei, în fața curții au fost înaintate foarte puține cazuri cu implicarea acțiunilor rasiste. Cu toate acestea, ECRI a menționat în baza rapoartelor că comentarii care ar putea incita la ură rasială au fost făcute sau reportate de presă. De aceea ECRI încurajează autoritățile Moldovei să urmărească mai minuțios aplicarea dispozițiilor din legislația penală care au fost menționate mai sus pentru a garanta că asemenea cazuri

sunt anchetate și că, dacă se consideră necesar, responsabilii în cauză sunt pedepsiți.

10. ECRI a fost informată că Codul Penal și Codul de procedură Penală în curând vor fi revizuite. Ea speră, că în acest caz, autoritățile Moldovei vor ține cont de elementele referitoare la legislația penală și procedura penală care sunt incluse în recomandarea sa de politică generală nr. 1 cu privire la combaterea rasismului, xenofobiei, antisemitismului și intoleranței³.

D. Dispoziții din legislația civilă și administrativă

11. Legislația civilă și administrativă conține numeroase dispoziții în vederea combaterii discriminării rasiale. Spre exemplu, Articolul 17 din Codul Muncii, în ceea ce privește accesul la angajare la lucru și drepturile și obligațiunile legate de angajare, interzice discriminarea împotriva salariaților bazată pe sex, naționalitate, rasă sau religie. Legea funcționarului public din 2 noiembrie 1995 prevede că fiecare cetățean poate fi angajat la lucru, indiferent de apartenența națională sau religioasă. ECRI salută adoptarea la 19 iulie 2001 a legii cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și statutul juridic al organizațiilor lor care, în Articolul 4, prevede că Statul trebuie să garanteze egalitatea lor în fața legii și protecția lor de către lege și interzice discriminarea împotriva minorităților naționale.
12. Deși discriminarea rasială este interzisă de asemenea și de alte dispoziții din legislația civilă și administrativă, autoritățile Moldovei relatează că niciodată nu au fost remarcate plângeri referitoare la discriminare și că aceste dispoziții nu s-au aplicat fiindcă ele niciodată nu au fost relatate în fața instanțelor judecătorești. Totuși, în opinia ECRI, faptul că aceste dispoziții din legislația civilă și administrativă desemnate să combată discriminarea nu au fost niciodată consolidate nu reflectă în mod necesar situația actuală din Moldova. Publicul în general, spre exemplu, poate să nu știe despre existența acestor dispoziții, sau poate să nu aibă cunoștințe suficiente, sau să nu se intereseze de problemele discriminării rasiale. ECRI recomandă autorităților Moldovei să ia în considerare faptul că este dezirabilă adoptarea unui cadru legislativ cuprinzător desemnat să combată discriminarea în toate domeniile vieții, inclusiv dispoziții pentru compensații și sancțiuni corespunzătoare. ECRI își manifestă speranța că, oricare ar fi incidența imediată a actelor de natură discriminatorie, asemenea dispoziții sunt necesare ca măsuri de prevenire și potențială protecție împotriva oricărei manifestări sporite a unui asemenea comportament.
13. Articolul 4 din Legea cu privire la asociații interzice constituirea și activitatea asociațiilor care practică idei ale inegalității, religioasă, socială sau de clasă sau ura, sau a căror programe propagă asemenea idei, sau care practică metode de acaparare a puterii prin forță, războiul, violența, încălcarea drepturilor și libertăților omului, sau alte idei sau acțiuni care contravin organizării constituționale a Moldovei și care sunt incompatibile cu normele universal recunoscute ale dreptului internațional. ECRI notează că scopul acestor dispoziții nu este clar determinat, în special referitor la sancțiunile în caz de violare intervenită după crearea asociației. ECRI realizează existența Articolului 4 din Legea cu privire la organizarea adunărilor. Această dispoziție interzice organizarea și desfășurarea întrunirilor sau oricăror alte forme de

³ ECRI a fost informată că, după adoptarea acestui raport, a fost adoptat noul Cod Penal care va intra în vigoare în 2003.

demonstrații, care propagă, printre altele, și incitarea la ură națională, rasială sau religioasă. Cu toate acestea, odată ce scopul final și efectul Articolului 4 al Legii cu privire la Asociații este neclar, ECRI solicită autorităților să urmărească în continuare aplicarea și eficacitatea Articolului 4 al Legii cu privire la asociații.

E. Organizarea justiției

14. ECRI notează că persoanele care doresc să pornească o procedură judecătorească dar care sunt lipsite de mijloacele necesare pot beneficia de o asistență juridică gratuită. Articolul 118 al Constituției, esența căruia este repetată în Articolul 15 din Legea din 1989 cu privire la funcționarea limbilor în Republica Moldova (în continuare : Legea cu privire la funcționarea limbilor), stipulează că persoanele care nu vorbesc limba de stat⁴, utilizată de obicei în timpul proceselor, pot solicita un traducător la orice etapă a procesului și pot cere traducerea oricărui document. Autoritățile Moldovei au adus la cunoștința ECRI că aceste servicii sunt gratuite. Mai mult decât atât, audierile pot avea loc în altă limbă decât moldovenească dacă majoritatea participanților acceptă aceasta. ECRI salută aceste dispoziții și cere autorităților Moldovei să răspândească cât mai larg utilizarea lor și să informeze populația despre existența lor astfel încât toate victimele discriminării să poată iniția proceduri judecătorești.

F. Organisme specializate și alte instituții

- *Legea din 17 octombrie 1997 cu privire la Avocații parlamentari*

15. Avocații parlamentari, instituți prin legea din 17 octombrie 1997, sunt responsabili pentru garantarea respectării drepturilor și libertăților constituționale ale omului de către organismele administrative locale și naționale, de către instituții, organizații și întreprinderi publice, la fel și de către asociațiile publice și persoanele oficiale de la toate nivelurile. Toți cei trei Avocați parlamentari sunt aleși pentru o perioadă de cinci ani de către Parlament și au aceleași drepturi și responsabilități. În conformitate cu Articolul 11-1 din lege, Avocații parlamentari sunt independenți de Parlament, Președintele Republicii și alte autorități publice. ECRI salută existența acestei instituții și recomandă autorităților Moldovei să stabilească statutul Avocaților parlamentari în Constituție în vederea consolidării autorității și independenței lor.
16. Avocații parlamentari examinează plângerile depuse de cetățeni, de cetățenii străini care posedă permis de reședință permanentă sau temporară și apatrizi, ale căror drepturi și interese legale au fost încălcate în Moldova. Membrii Parlamentului de asemenea pot înainta plângeri Avocaților parlamentari. Avocații Parlamentari pot acționa și din proprie inițiativă dacă descoperă vreo încălcare a drepturilor omului. Când Avocații parlamentari pornesc procesul judecătorec, ei duc o anchetă, fapt pentru care au împuterniciri de investigare. Inițial ei pot acționa ca mediatori pentru a ajunge la o rezolvare amiabilă între reclamant și autoritatea administrativă. Pentru aceasta se trimite un raport autorității vizate, indicând felul în care ei consideră că drepturile omului pretinse în plângere au fost încălcate și recomandând măsurile necesare în vederea suspendării sau acordării compensării pentru încălcare. Autoritatea vizată

⁴ *Limba moldovenească este limba de stat. În ceea ce privește limba de stat, vezi compartimentul cu privire la problemele din Moldova referitoare la limbă.*

dispune de o lună pentru a informa Avocații Parlamentari asupra acțiunilor întreprinse.

17. Avocații Parlamentari pot de asemeni solicita emiterea unei hotărâri judecătorești care să oblige autoritățile publice să acționeze. Ei sunt împuterniciți să solicite Curtea Constituțională de a decide asupra constituționalității legilor, deciziilor parlamentare, decretelor prezidențiale și deciziilor guvernamentale, precum și asupra faptului dacă acestea respectă principiile general acceptate privind drepturile omului și legislația internațională. Avocații Parlamentari, de asemenea pot face propuneri în vederea ameliorării legislației în domeniul drepturilor omului și elaborează recomandări cu caracter general către autoritățile publice. În scopul sprijinirii îndeplinirii obligațiilor asumate a fost fondat un Centru pentru Drepturile Omului care este o instituție independentă condusă de unul din Avocații Parlamentari. Centrul facilitează sensibilizarea publicului în domeniul drepturilor omului⁵.
18. Potrivit directorului Centrului pentru Drepturile Omului, nici o plângere în care s-ar pretinde discriminarea rasială sau un comportament rasist sau intolerant din partea autorităților publice nu a fost înaintată spre atenția Avocaților Parlamentari. Cu toate acestea, el a subliniat determinarea Avocaților Parlamentari de a face tot posibilul întru prevenirea sau remedierea acestui tip de comportament în cazul când aceștea se vor confrunta vreodată cu astfel de cazuri. ECRI încurajează astfel de hotărâre și le sugerează să-și concentreze atenția în activitatea pe care o desfășoară în special asupra investigării motivelor lipsei plângerilor înaintate în acest domeniu și să examineze necesitatea și modalitatea sporirii sensibilizării populației și autorităților publice privitor la aceste probleme. Deoarece Avocații Parlamentari reprezintă unica instituție de tip ombudsman în Moldova, ECRI le recomandă să-și concentreze eforturile în vederea examinării atente a plângerilor primite în scopul atingerii unei concluzii oportune. În special, Avocații Parlamentari trebuie să acționeze în calitate de mediatori și să elaboreze recomandări adresate autorităților publice astfel încât procedura judecătorească, care poate dura, să fie evitată oricând este posibil.
19. ECRI a luat act de anumite obiecții din partea societății civile privitor la impactul activității Avocaților Parlamentari. Ea este în special interesată să afle dacă unele din eforturile acestora au eșuat și că anumite decizii au fost neglijate. ECRI solicită autorităților Moldovei să asigure implementarea deciziilor Avocaților Parlamentari și invită guvernul moldovenesc să acorde Avocaților Parlamentari toate mijloacele și resursele necesare pentru realizarea diverselor sarcini. Ea speră, prin urmare, că societatea civilă, care trebuie să coopereze îndeaproape cu Avocații Parlamentari în vederea protecției drepturilor omului, va avea întreaga încredere în activitatea lor. ECRI, de asemenea, recomandă instituirea unui organism specializat independent în scopul combaterii rasismului și discriminării rasiale la nivel național. În această privință, ea încurajează autoritățile să se inspire din recomandarea sa de politică generală Nr 2 privind organismele specializate de combatere a rasismului, xenofobiei, antisemitismului și intoleranței la nivel național.

⁵ Vezi de asemenea paragraful 24.

- **Departamentul pentru relații interetnice**

20. Departamentul pentru relații interetnice este subordonat direct guvernului și este responsabil pentru implementarea politicii guvernului privind relațiile interetnice și cooperarea cu societatea civilă în acest domeniu. Departamentul colaborează cu 65 organizații socio-culturale care reprezintă diferite grupuri etnice, în special în contextul unui Consiliu de Coordonare, care include reprezentanți ai acestor organizații și se bucură de statut consultativ. Departamentul este divizat în patru directorate care se ocupă de minoritățile naționale și problemele interetnice, limbile și comunicarea interetnică, relațiile internaționale și cetățenii moldoveni care locuiesc peste hotare, și au funcția de informare. Departamentul are reprezentanți în diverse autorități locale, care activează în calitate de intermediari între Departament și grupurile minoritare și implementează politica guvernului în acest domeniu la nivel local. ECRI salută existența Departamentului pentru relații interetnice și speră că guvernul va continua consolidarea eforturilor în acest domeniu, în special prin acordarea Departamentului statutului necesar și asigurarea resurselor necesare pentru realizarea diverselor sarcini.

G. Primirea non-cetățenilor și statutul lor

- **Refugiații și solicitanții de azil**

21. Există doar un număr foarte mic de solicitanți de azil în Moldova. În ultimii trei ani, au fost primite 900 de cereri de azil dintre care o jumătate au fost acceptate și 250 sunt în prezent examinate. Majoritatea solicitanților de azil sunt fie cetățeni ruși din Cecenia, fie cetățeni afgani sau irachieni. Deoarece nu există un cadru legislativ sau alte mijloace legislative relevante, începând cu 1997 de problemele invocate în cererile de azil se ocupă oficiul Înaltului Comisariat pentru Refugiați al Națiunilor Unite. Recent, Ministerul Justiției a format un Departament pentru Refugiați care colaborează cu Înaltul Comisariat pentru Refugiați. ECRI notează cu satisfacție faptul că Moldova a ratificat Convenția Națiunilor Unite din 1951 privind Statutul Refugiaților, care a intrat în vigoare în Moldova în mai 2002. Este salutar și faptul că Parlamentul este în proces de adoptare a Legii cu privire la Refugiați, aceasta urmând să contribuie la implementarea Convenției, și speră că această Lege va intra în vigoare în viitorul apropiat.
22. În prezent, solicitanții de azil și refugiații nu beneficiază de asistență socială din partea statului, cu toate că copiii de vârstă școlară au dreptul la educație gratuită. Diferențele majore cu care se confruntă refugiații sunt de natură economică sau derivă din faptul că statutul acestora nu este oficial înregistrat. ECRI speră că instituirea instrumentelor statutare precum este Legea cu privire la Refugiați va ajuta la soluționarea acestor probleme. De asemenea, ea consideră că, deoptrivă cu aceste măsuri juridice, trebuie să fie inițiate activități de sensibilizare a publicului: atât a populației, cât și a autorităților publice principale care se ocupă de problemele refugiaților în scopul preîntâmpinării unor idei preconcepute sau stereotipuri negative privind refugiații.

- **Imigrarea ilegală**

23. Moldova este principala cale de trecere pentru imigranții ilegali din Asia spre Europa Occidentală. Potrivit Departamentului Migrațiune, recent fondat de către Guvernul Moldovei, acest grup include migranți economici și femei recrutate pentru practicarea prostituției. Guvernul Moldovei încearcă să contracareze

acest fenomen prin înăsprirea controlului la frontiere, în special de-a lungul hotarului cu Ucraina, dar se confruntă cu insuficiența de mijloace și cu probleme de exercitare a controalelor eficiente în regiunile din estul țării. De exemplu, persoanele care se află ilegal pe teritoriul Moldovei sunt date în judecată și, de obicei, amendate, dar nu și deținute sau deportate. ECRI este îngrijorată de soarta acestor imigranți ilegali în Moldova, dintre care unii sunt victime ale traficului de ființe umane. Ea notează că autoritățile Moldovei sunt conștiente de problema în cauză și caută soluții, în special prin solicitarea asistenței internaționale. ECRI recomandă autorităților să facă tot posibilul pentru a soluționa problema imigrării ilegale și să garanteze ca toți funcționarii care se ocupă de imigranții ilegali să beneficieze de o pregătire specială în domeniul drepturilor omului și a toleranței.

H. Educarea și sensibilizarea publicului

24. Centrul pentru Drepturile Omului⁶ organizează cu regularitate seminare de instruire în domeniul drepturilor omului, în special pentru membrii poliției, serviciul penitenciar, procuratura și judecătorii, care vin să completeze instruirea în domeniul drepturilor omului organizată de Ministerul Afacerilor Interne pentru funcționarii săi. ECRI invită guvernul să sporească numărul unor astfel de inițiative și să ofere specialiștilor o pregătire eficientă în domeniul drepturilor omului și a toleranței.
25. Elevii din școlile secundare participă la lecții de instruire civică, iar în licee este predat un curs intitulat „Legea și noi”. Atât lecțiile cât și cursul includ instruirea în domeniul drepturilor omului. ECRI recomandă autorităților Moldovei să îmbunătățească educarea și instruirea în domeniul drepturilor omului pentru copii la toate nivelurile educației, în special în vederea problemelor privind rasismul și intoleranța. ECRI a remarcat faptul că un comitet interguvernamental alcătuit din oameni de știință, învățători și reprezentanți ai opiniei publice a fost creat pentru a discuta reforma manualelor școlare de istorie. ECRI speră că această reformă va oferi posibilitatea de a contracara toate stereotipurile negative privind grupurile minoritare. În acest context, ea atrage atenția guvernului asupra recomandării sale de politică generală Nr.1 prin care solicită guvernelor să garanteze ca curriculum-ul școlar, de exemplu în domeniul predării istoriei, să fie elaborat în așa fel încât să consolideze importanța diversității culturale.

I. Accesul la serviciul public

26. Precum s-a menționat mai sus, legislația Moldovei include diverse prevederi pentru combaterea tuturor formelor de discriminare. Cu toate acestea, autoritățile Moldovei pretind că nu au examinat nici un caz de discriminare care se referă la accesul la serviciile publice. ECRI notează că unele surse independente confirmă acest fapt, în timp ce altele menționează cazuri de discriminare împotriva romilor/țigănilor⁷. De aceea, ea încurajează autoritățile Moldovei să monitorizeze riguros implementarea principiului nediscriminării în accesul la serviciile publice.

⁶ Vezi paragraful 17

⁷ Vezi mai jos romii/țigăanii

27. ECRI notează că sistemul de înregistrare a reședinței (propiska), aplicat în timpul regimului sovietic, a fost declarat neconstituțional în 1997 de către Curtea Constituțională a Moldovei. În conformitate cu acest sistem, actele de identitate ar fixa locul permanent de reședință a deținătorului, ceea ce presupunea că deținătorii trebuiau să se înregistreze în municipiul în care ei domiciliau. Persoanele înregistrate se bucurau de anumite drepturi așa cum este dreptul la vot și dreptul la facilitățile sociale. În principiu, în noile acte de identitate nu se mai conțin informații cu privire la locul de reședință și astfel înregistrarea nu mai este obligatorie. Cu toate acestea, ECRI este îngrijorată de rapoartele prezentate privind unele organisme publice care continuă să ceară prezentarea permisului de reședință pentru acordarea facilităților, și în baza cazurilor de hărțuire din partea poliției, în special persoanelor străine care sunt incapabile să prezinte documente care ar confirma faptul înregistrării acestora. ECRI își exprimă îngrijorarea că această situație ar putea duce la discriminare, în special împotriva anumitor grupuri minoritare precum sunt romii sau imigranții. ECRI recomandă autorităților Moldovei să asigure ca toate autoritățile publice vor implementa în timp util hotărârea Curții Constituționale conform căreia vechiul sistem este recunoscut neconstituțional și solicită guvernului Moldovei să monitorizeze situația îndeaproape.

- **Accesul la educație**

28. Această problemă este examinată ulterior în capitolul privind „Problemele lingvistice în Moldova”

J. Grupurile vulnerabile

Acest capitol se referă la anumite grupuri minoritare deosebit de vulnerabile în probleme de rasism, discriminare și intoleranța în țara vizată. Scopul acestui capitol nu este de a prezenta un studiu exhaustiv asupra situației tuturor grupurilor minoritare din țară și nici de a sugera faptul că grupurile care nu au fost menționate nu se confruntă cu problemele rasismului și discriminării.

- **Romii/țigani**

29. Potrivit datelor oficiale populația Moldovei numără aproximativ 11.600 romii/țigani. Cu toate acestea, reprezentanții comunității romilor și ai anumitor organizații nonguvernamentale evaluează numărul real ca fiind mult mai mare, datele variind de la 50.000 la 200.000.
30. În unele domenii romii/țigani se află într-o situație economică extrem de dificilă. Condițiile de viață sunt precare, mai ales în regiunile rurale, în special când romii/țigani locuiesc în așezări izolate de restul populației. Aceste așezări nu dispun de astfel de comodități precum sunt apă curgătoare, încălzirea și canalizarea, fapt care favorizează răspândirea tuberculozei și a altor boli. Însuficiența cadrelor didactice în regiunile populate de romi și condițiile deplorabile de lucru în școli duc la scăderea nivelului de educație a copiilor și generează un coeficient academic foarte scăzut. ECRI este îngrijorată de relatările privind discriminarea romilor/țiganilor în așa domenii precum este angajarea în câmpul muncii, acordarea spațiului locativ, educația și serviciile sociale. ECRI atrage o atenție deosebită asupra problemelor ce țin de repartizarea pământului care a fost efectuată după căderea regimului sovietic, când comunitatea romilor/țiganilor a fost tratată diferit de restul populației. ECRI recomandă autorităților Moldovei să soluționeze această problemă. Există informații privind faptul că membrii comunității romilor/țiganilor sunt maltratați cu

regularitate de către agenții de poliție. ECRI recomandă autorităților Moldovei să efectueze o investigație asupra acestor alegații și, dacă este necesar, să-i pedepsească pe cei responsabili. Romii sunt victimele unor prejudecăți și stereotipuri, în special în ceea ce privește mass-media. În conformitate cu recomandarea sa de politică generală Nr 3 privind combaterea rasismului și intoleranței față de romi/țigani ECRI solicită autorităților Moldovei să sensibilizeze conștientizarea de către reprezentanții mass media a responsabilității speciale de a evita emiterea unor comentarii prejudiciabile în activitatea desfășurată și de a evita relatarea evenimentelor care implică membri comunității romilor/țiganilor în calomnierea reputației întregii comunități⁸. În general, ECRI invită autoritățile Moldovei să identifice și să elimine orice fel de discriminare față de romi/țigani, în special prin consolidarea prevederilor juridice menționate anterior⁹.

31. ECRI a luat act de adoptarea recente inițiative cu privire la comunitatea romilor. În februarie 2001, guvernul a adoptat Decretul nr 131 cu privire la unele măsuri de asistență pentru romii din Moldova. Decretul are scopul de a „crea condițiile necesare pentru dezvoltarea socio-culturală a romilor” și implică numeroase ministere, Departamentul pentru Minoritățile Naționale, Academia de Științe și autoritățile locale. Proiectele prevăzute în decret care trebuie îndeplinite includ cercetările condițiilor de viață ale romilor și ale culturii și limbii lor, eforturile de îmbunătățire a învățământului primar și secundar pentru copiii romi și prevede asistență pentru membrii comunității romilor. ECRI salută această inițiativă, care este primul pas spre ameliorarea situației romilor. ECRI îndeamnă autoritățile Moldovei să garanteze că Decretul este implementat de o manieră corectă. Guvernul este încurajat să introducă mai multe inițiative în conformitate cu recomandarea de politică generală nr 3 a ECRI cu privire la combaterea rasismului și intoleranței împotriva romilor, care sugerează guvernelor să adopte o serie de măsuri politice și legislative în acest domeniu. ECRI recomandă insistent autorităților Moldovei să difuzeze și să promoveze această recomandare, la fel și planul de acțiune fixat de Decret, împreună cu toate autoritățile locale în regiunile unde locuiesc romii. De asemenea, ECRI dorește să sublinieze importanța implicării romilor, în special, la implementarea și proiectarea numeroaselor măsuri care îi privesc.

- **Găgăuzii**

32. Găgăuzii reprezintă 3,5 % din populația Moldovei, care trăiesc compact în regiunea Gagauz-Yeri la sudul țării. În decembrie 1994, răspunzând cerințelor comunității găgăuze, Parlamentul Moldovei a diminuat tensionările din regiune garantând autonomia lor. Totuși, ECRI notează o nouă tensionare politică între reprezentanții regiunii și autoritățile centrale ale Moldovei, în special în ceea ce privește acordarea autonomiei care ar trebui asigurată acestei regiuni. ECRI speră ca aceste tensionări, precum și dovezile practice de intoleranță, vor fi imediat aplanate pentru ca ele să nu genereze într-un conflict interetnic între membrii comunității găgăuze și restul populației. Din aceste motive, ECRI îndeamnă autoritățile Moldovei să monitorizeze destul de minuțios situația în regiunea Gagauz-Yeri. ECRI examinează problemele lingvistice ale comunității găgăuze în continuare, în secțiunea compartimentului care se referă în special la aceasta.

⁸ Vezi mai jos secțiunea cu privire la mass-media

⁹ Vezi prevederile constituționale și alte prevederi, prevederile dreptului penal, civil și administrativ

- **Alte grupuri minoritare**

33. Ucrainenii constituie 13,5 % din populație, rușii – 13% iar bulgarii 2%. ECRI notează că relațiile între populația majoritară și aceste grupuri minoritare, precum și între diferite grupuri minoritare, este în general bună și se caracterizează printr-o toleranță reciprocă. ECRI speră că această situație va continua și încurajează autoritățile Moldovei să facă totul pentru a asigura acest lucru. Totuși, ECRI notează că principalele dificultăți ale grupurilor minoritare sunt cele legate de limbă. ECRI se referă la acest lucru în continuare¹⁰.

- **Grupurile religioase**

34. Precum s-a menționat mai sus, libertatea de religie este protejată de Articolul 31 din Constituție¹¹. Cea mai mare parte (93%) a populației din Moldova este ortodoxă. Religiiile recunoscute oficial în Moldova includ Biserica Ortodoxă Moldovenească (sau Biserica Tradițională Ortodoxă), Eparhia Ortodoxă de Rit Vechi a Chișinăului, Biserica Adventistă de Ziua a Șaptea și Biserica Adventistă de Ziua a Șaptea (Mișcarea Reformatoare), Biserica Penticostală și Federația Congregației Evreiești. Departamentul Național pentru Problemele Religiei reprezintă statul în relațiile cu diferite asociații religioase. De asemenea, el monitorizează implementarea legislației în materie de religie și are un Consiliu Consultativ cuprinzând reprezentanți ai diferitor religii, avocați și experți în religie.
35. Mitropolia Basarabiei este o biserică ortodoxă autonomă creată la 14 septembrie 1992. În conformitate cu acest statut ea înlocuiește Biserica Mitropoliei Basarabiei care a existat până în 1944. Aproape un milion de cetățeni moldoveni sunt afiliați la această Biserică. Începând cu 1992, această Biserică a căutat să fie recunoscută oficial de către autoritățile Moldovei. Totuși, guvernul continuă să refuze recunoașterea sa, pretinzând că aceasta ar duce la conflicte socio-politice și religioase între membrii Bisericii Mitropoliei Basarabiei, care este afiliată la Patriarhia de la București și membrii Bisericii Ortodoxe Moldovenești care este afiliată la Patriarhia de la Moscova. Totuși, la 13 decembrie 2001, Curtea Europeană pentru Drepturile Omului a luat o decizie în cazul „Mitropolia Basarabiei și alții contra Moldovei”. În această decizie, Curtea a hotărât că refuzul guvernului de a recunoaște Mitropolia Basarabiei constituie o încălcare a libertății de religie a reclamanților, în așa fel încât nu poate fi în concordanță cu scopul legitim urmărit care, prin urmare, este atât de necesar într-o societate democratică. În consecință Articolul 9 din Convenția Europeană pentru Drepturile Omului a fost încălcat¹². ECRI a fost informată de către autoritățile Moldovei că Biserica Mitropoliei Basarabia a fost înregistrată de către Departamentul pentru Problemele Religioase prin Ordonanța nr 1650 din 30 iulie 2002. ECRI a remarcat acest lucru, și în rezultat, Bisericii Mitropoliei Basarabia i-a fost acordat statutul de persoană juridică și, prin urmare, pe viitor ea va avea dreptul să pretindă la drepturi materiale.

¹⁰ vezi secțiunea cu privire la problemele de o importanță majoră

¹¹ vezi prevederile constituționale și alte prevederi fundamentale

¹² Hotărârea Curții Europene pentru Drepturile Omului din 13 decembrie 2001 „Biserica Mitropoliei Basarabiei și alții v. Moldova”, paragraful 130

K. Antisemitism

36. În societatea și în presa moldovenească antisemitismul, în general, se pare că este foarte rar întâlnit. Totuși, ECRI notează că unele acte de antisemitism au fost comise, astfel este pângărirea mormintelor în cimitirul evreiesc și publicarea unor articole în presă care incitau la ura față de evrei. ECRI cheamă insistent autoritățile care sunt responsabile pentru suprimarea unor astfel de incidente de a deferi justiției precum și să monitorizeze minuțios numărul crescând de acte antisemite. Astfel, ECRI a reiterat recomandările făcute mai înainte în raport, cu privire la utilitatea implementării corespunzătoare a legislației contra incitării rasiale, a urii religioase și a comentariilor degradante¹³.

L. Monitorizarea situației

37. ECRI notează lipsa unor date exacte cu privire la situația diverselor grupuri minoritare în domeniul vieții economice și sociale și cu privire la efectele discriminării. În special ECRI ia notă de faptul că ultimul recensământ a fost efectuat în Moldova în 1989, înainte de obținerea independenței. Totuși, este greu de stabilit proporțiile practicilor discriminatorii și ale violențelor rasiale în Moldova fără date statistice detaliate la acest subiect. Prin urmare, ECRI consideră că colectarea datelor și monitorizarea sistemului trebuie stabilite în așa fel, încât toate aceste probleme, inclusiv cele care au legătură cu discriminarea, să poată fi identificate și soluționate. Un astfel de sistem ar trebui să respecte principiile confidențialității și ale autodeterminării voluntare a persoanelor care fac parte din grupuri speciale.

M. Media

38. Compania publică „Teleradio Moldova” difuzează diferite programe în limbile minoritare. ECRI speră că guvernul va încuraja dezvoltarea mass-media în limbile grupurilor minoritare. Legea cere ca cel puțin 65% din durata totală a programelor difuzate de către audivizualul public și privat să fie în limba națională, cu excepția localităților „cu o populație etnică minoritară”. ECRI conștientizează necesitatea protecției limbii naționale în așa mod¹⁴, dar speră că autoritățile Moldovei vor garanta aplicarea unei legislații cu privire la oferirea sau retragerea licenței pentru mass-media pentru a nu cauza pagube limbilor minoritare vorbite în Moldova.
39. ECRI este neliniștită de discrepanța care există în Moldova între mass-media de limbă rusă și română. Presa rusă și cea română relatează diverse evenimente fiecare într-un mod cu totul diferit sau, atunci când se difuzează informația despre un eveniment anume, adeseori această informație este prezentată în moduri diferite. ECRI consideră că această situație este împotriva eforturilor făcute spre promovarea coeziunii sociale printre grupurile etnice pentru consolidarea societății moldovenești.

¹³ Vezi mai sus prevederile Codului penal

¹⁴ Vezi de asemenea secțiunea referitoare la problemele cu privire la limbă

40. ECRI a notat că în mass-media au fost relatate anumite materiale care conțineau prejudecăți și stereotipuri negative ale membrilor grupurilor minoritare precum sunt romii/țigarii¹⁵ și evreii¹⁶. ECRI consideră că mass-media profesională ar trebui să prevină pericolul unor astfel de reportaje. De asemenea, ECRI susține mult adoptarea și implementarea unor coduri de conduită care ar favoriza o mai mare responsabilitate pentru reportajele mass-media profesionale.

N. Conduita funcționarilor poliției

41. Conform informațiilor primite din partea autorităților Moldovei, nu au fost făcute nici un fel de plângeri oficiale referitor la un comportament discriminatoriu sau rasial¹⁷. Plângerile împotriva poliției au fost cercetate de către procuratură. ECRI notează că plângerile referitoare la o conduită ilegală din partea poliției, inclusiv referitor la actele discriminatorii, pot fi depuse și la Avocatul Parlamentar¹⁸. În conformitate cu principiile recomandării de politică generală nr 1, ECRI sugerează totuși autorităților Moldovei să țină cont de necesitatea organizării unei poliții independente, care ar avea responsabilitatea pentru investigările pe viitor a unor incidente și conflicte între poliție și grupurile minoritare.

O. Grupări extremiste

42. ECRI notează că în Moldova au fost identificate câteva grupări extremiste. Totuși, ECRI este preocupat de relatările care admit că unele grupări mici neo-naziste activează în țară, răspândind o propagandă rasistă și antisemită, în special în mass-media. ECRI cheamă autoritățile Moldovei să garanteze că astfel de activități vor fi interzise și pedepsite pe cât este posibil pentru a preveni stereotipurile negative promovate de aceste grupuri extremiste în public.

P. Situația din Transnistria

43. În ceea ce privește regiunea de est (Transnistriană) (cunoscută ca „Transnistria”), în urma declarației din 23 iunie 1990 despre independența Moldovei, „autoproclamata republică transnistriană” a fost fondată la 2 septembrie 1990 de anumite persoane care se temeau de reunificarea Moldovei cu România. „Autoproclamata republică” și-a format treptat guvernul și instituțiile sale fără consimțământul autorităților centrale moldovenești. Conflictul armat a fost scăpat de sub control și astfel, în 1992 s-a declanșat un război civil care s-a soldat cu mai multe sute de morți și circa 100 000 de refugiați, dintre care 51 000 s-au deplasat în interiorul Moldovei. În iulie 1992, Moldova a semnat un acord cu Rusia pentru reglementarea pașnică a conflictului. Problema Transnistriei rămâne a fi una complicată și care continuă să creeze tensionări în Moldova, în special pentru că acolo sunt dislocate trupe rusești. ECRI notează că, la nivel internațional, OSCE caută un acord politic între părțile implicate.

¹⁵ Vezi mai sus romii/țigarii

¹⁶ vezi mai sus antisemitismul

¹⁷ Vezi parafratul 30 mai jos în secțiunea despre Grupurile vulnerabile – romii/țigarii

¹⁸ Vezi mai sus în secțiunea cu privire la organisme și alte instituții Legea Avocatului Parlamentar

44. ECRI încurajează autoritățile Moldovei la susținerea unui dialog constructiv cu toți participanții naționali și internaționali implicați în scopul menținerii unei încrederi între diverse comunități și la identificarea soluționării pașnice a satutului Transnistriei și prevenirea unei situații care ar genera un conflict interetnic.

- **Teritoriul care la etapa actuală nu este sub controlul efectiv al autorităților Moldovei**

45. În timp ce regiunea Transnistriei nu este controlată de autoritățile Moldovei, cărora îi este adresat acest raport, această situație curentă împiedică ECRI să protejeze populația care locuiește în această regiune. Totuși, în cadrul mandatului său, ECRI ar dori să-și exprime îngrijorarea în legătură cu relatările privind încălcările grave ale drepturilor omului în Transnistria, în special discriminarea în domeniul instruirii și dreptul de religie¹⁹.

SECȚIUNEA II: PROBLEME DE IMPORTANȚĂ MAJORĂ

În această secțiune a raportului său de la țară la țară, ECRI dorește să atragă atenția asupra numărului limitat de probleme, care în opinia sa, merită o atenție specială și urgentă în regiunea în cauză. În cazul Moldovei, ECRI ar dori să atragă atenția asupra problemelor care se referă la limbă.

Q. Problemele cu privire la limbă în Moldova

46. Conform unor puncte de vedere, există mai multe motive, multe dintre ele fiind în corelație unele cu altele, pentru a examina mai detaliat problema lingvistică în Moldova. După părerea ECRI, această problemă este îngrijorătoare din cauza numeroaselor organizații neguvernamentale și a unor organizații internaționale care au declarat că există posibilitatea unei discriminări bazate pe probleme legate de limbă și tensionări interetnice cu puternice conflicte sociale și politice la nivel național. Problemele lingvistice fac parte din problemele existente în Moldova, iar ECRI consideră că soluționarea acestora poate constitui un factor al coeziunii și nu al separării, unul pentru construirea unei punți între poporul moldovenesc și nu pentru adâncirea prăpastiei.

47. Deși complexitatea situației lingvistice nu poate fi pe deplin înțeleasă doar pe baza datelor statistice relatate de instrumentele legale curente, este bine să se țină cont de o anumită informație care trebuie să ajute la clarificarea situației. În ceea ce privește prevederile legale, Articolul 13 din Constituție stipulează, pe de o parte că limba națională este moldovenească, bazată pe alfabetul latin, și, pe de altă parte, că Statul recunoaște, protejează și realizează și limba rusă și alte limbi vorbite pe teritoriul Moldovei. Articolul 35 din Constituție stipulează că Statul trebuie să garanteze prin lege dreptul fiecărei persoane de a-și alege limba de educare, dar limba moldovenească trebuie la fel să fie predată în fiecare instituție de învățământ. Conform Legii din 1989 cu privire la utilizarea limbilor, limba rusă poate fi utilizată la fel ca și moldovenească. Conform Legii privind drepturile persoanelor aparținând minoritățile naționale și statutul juridic al organizațiilor lor, adoptată la 19 iulie 2001, minoritățile naționale pot utiliza liber limba lor maternă în scris și în comunicare. În relațiile lor cu autoritățile publice naționale, membrii minorităților naționale pot utiliza limba moldovenească sau rusă și pot cere ca documentele să le fie comunicate în

¹⁹ Vezi raportul Dlui Alvaro Gil-Robles, Comisarul pentru Drepturile Omului a Consiliului Europei despre vizita sa în Moldova la 16-20 octombrie 2000, CommDH(2000), paragraful 3

oricare limbă. În regiunile autonome precum este Gagauz-Yeri și în regiunile unde minoritățile naționale constituie o parte considerabilă a populației, limba minorității poate fi utilizată la fel ca și limba națională și limba rusă²⁰. În fine, Articolul 134 din Codul Penal interzice orice încălcare a egalității limbilor și nerespectarea prevederilor Legii din 1989 cu privire la utilizarea limbilor.

48. În conformitate cu recensământul din 1989, populația Moldovei este compusă din moldoveni (64,5%), ucraineni (13,8%), ruși (13%), găgăuzi (3,5%), bulgari (2%) și alte grupuri minoritare (în special beloruși, evrei și romi/țigani). Cea mai mare parte a populației vorbește limba moldovenească – limba de stat – iar o parte a populației vorbește de asemenea și limba rusă. Membrii minorităților naționale, alături de limba lor maternă (ucraineana, găgăuza, bulgara, idiș, etc), în majoritate vorbesc limba rusă (35% din totalul populației). Limba rusă este descrisă ca o *lingua franca* sau o limbă de comunicare interetnică în măsura în care este posibil toți membrii populației comunică reciproc indiferent care este limba lor maternă. Aceasta se datorează în special situației geografice a Moldovei și a istoriei sale actuale și vechi. Peste două sute de ani, Moldova s-a luptat de repetate ori pentru supremație politică în regiune. De fiecare dată biruitorul a impus utilizarea limbii sale în Moldova ca mijloc de comunicare și exercitare a influenței politice. Dat fiind perioada recentă a istoriei Moldovei, în special integrarea sa în URSS după mai mult de cincizeci de ani, nu este surprinzător faptul că limbile sunt înțelese ca un simbol al unor influențe politice concurente și măsura în care ele au fost mijloace de comunicare nu este proporțională în nici un fel cu persoanele care vorbesc aceste limbi ca limbă maternă.
49. Această problemă lingvistică este foarte sensibilă și este o cauză importantă a dezacordurilor. Aceasta a fost și mai este încă utilizată ca un suplinitor al dezbaterilor democratice în domeniul politic și economic. Ea are legătură cu problema identității naționale a Moldovei, cu poziția sa geopolitică, în special în relația cu Rusia și cu restul Europei. Problema lingvistică ajunge până dincolo de domeniul culturii și educației.
50. ECRI dorește totuși să încadreze problema lingvistică în cadrul mandatului său ca pe o problemă deosebită din moment ce se consideră că aspectul legat de utilizarea limbilor în Moldova este susceptibil să ducă la tensionări interetnice, atitudini intolerante și discriminare bazată pe problemele lingvistice. ECRI notează că unele raporturi implică un risc al tensionărilor interetnice în legătură cu faptul că limba rusă se bucură de un statut privilegiat comparativ cu alte limbi minoritare, chiar dacă comunitatea rusă constituie numai 13% din populație. ECRI totuși notează că orice grup minoritar comunică cu altul în limba rusă. Ea recomandă ca autoritățile Moldovei să asigure că actuala poziție oferită limbii ruse nu va deveni o sursă a tensionărilor și le încurajează să monitorizeze detaliat aplicarea corectă a legislației pentru a obține o informație cu privire la toate punctele de vedere asupra promovării dialogului social și interetnic. În această privință ECRI accentuează rolul pozitiv pe care Departamentul pentru Relațiile Interetnice²¹ trebuie să continue să-l joace în sporirea aspectului pozitiv, multicultural, în ameliorarea situației lingvistice în Moldova și încurajează guvernul să ratifice Carta Europeană a limbilor regionale sau minoritare²².

²⁰ Vezi de asemenea Articolul 9 din Legea cu privire la funcționarea limbilor din 1989.

²¹ Vezi mai sus Departamentul pentru Relațiile Interetnice

²² Vezi mai sus instrumentele legale internaționale

51. Educația școlară este efectuată prioritar în limba moldovenească (1558 școli cu 470.520 elevi în total) și în limba rusă (275 școli cu 116.783 elevi). Există 118 școli în care lecțiile sunt predate în ambele limbi. În principiu, toți copiii de origine moldovenească sunt instruiți în limba națională. Majoritatea copiilor ucraineni, ruși, găgăuzi și bulgari sunt instruiți în limba rusă. Numai 1% din copiii ucraineni și un număr similar de copii bulgari studiază de fapt în limba maternă. Nu există astfel de școli în care găgăuza este limba de studiu. În ceea ce privește învățarea limbii materne ca obiect separat de studiu, 16% din copiii ucraineni, 59 % din copiii bulgari și 90% din copiii găgăuzi beneficiază de astfel de lecții. Copiii, care aparțin altor grupuri minoritare studiază limba maternă în școlile duminicale. Limba rusă este un obiect obligatoriu de studiu în învățământul secundar. La un moment dat, guvernul Moldovei a examinat posibilitatea introducerii predării limbii ruse în școli începând cu clasa a doua, dar ECRI dispune de informații asupra faptului că guvernul a abandonat această idee cel puțin pentru un timp.
52. Numeroase cazuri au fost prezentate ECRI privind dificultățile lingvistice cu care se confruntă elevii pentru care limba moldovenească nu este limbă maternă. În primul rând, acești copii nu dispun de suficiente posibilități de a fi instruiți în limba lor maternă din cauza insuficienței cadrelor didactice calificate și a mijloacelor corespunzătoare. În continuare, faptul că majoritatea copiilor care aparțin grupurilor minoritare nu pot fi instruiți în limba lor maternă pe parcursul tuturor anilor de studiu, fiind, în schimb, instruiți inițial într-o limbă și apoi în alta, stagnează procesul de învățare și poate cauza scăderea nivelului de educație. De asemenea, deoarece lecțiile sunt predate sau în limba moldovenească sau în limba rusă este dificil transferul copiilor de la o instituție de învățământ la alta, în special la nivel liceal sau universitar. ECRI înțelege că autoritățile Moldovei sunt conștiente de această problemă și intenționează să asigure instruirea unui număr mai mare de copii în limba lor maternă la diferite niveluri de învățare.
53. Din moment ce limba moldovenească este limba de stat, este explicabilă dorința autorităților Moldovei de a îmbunătăți cunoștințele copiilor și competența lingvistică în această limbă. Oricum, ECRI notează faptul că la acest subiect situația este extrem de îngrijorătoare. În școlile în care limba rusă sau altă limbă este limba de studiu, calitatea predării limbii moldovenești ca obiect special de studiu este nesatisfăcătoare din cauza insuficienței cadrelor didactice calificate, care abandonează serviciul din cauza salariilor mici, cât și din cauza lipsei de materiale didactice, în special a manualelor. Numai o treime din învățătorii care predau limba moldovenească ca limbă străină pot fi considerați specialiști în domeniu. Ceilalți, cel mult, au fost pregătiți să predea limba moldovenească ca limbă maternă sau nu sunt învățători calificați. Aceasta înseamnă că copiii, care își fac studiile la școlile cu predarea în limba rusă nu cunosc adecvat limba de stat când absolvesc școala. Prin urmare, diverse surse afirmă că accesul la învățământul superior și obținerea unui serviciu de nivel mediu sau foarte bun este un lucru foarte dificil.

54. Autoritățile Moldovei au indicat faptul că sunt conștiente de această situație și sunt în proces de pregătire a învățătorilor de limba moldovenească ca obiect de studiu special cu scopul de a lichida lacunele sistemului existent, utilizând asistența internațională. ECRI recomandă autorităților Moldovei să facă tot posibilul pentru a asigura ameliorarea substanțială a predării limbii de stat pentru ca copiii pentru care limba moldovenească nu este limbă maternă să se bucure de oportunități egale la studierea ei. ECRI dorește să sublinieze că, deși păstrarea și învățarea limbii materne este extrem de importantă, studierea limbii oficiale de stat este cheia către societate, care include piața de muncă și este decisivă în combaterea excluderii și marginalizării diverselor grupuri și în promovarea coeziunii sociale în societate. O astfel de politică ar preveni discriminarea care rezultă din necunoașterea limbii, în special în ceea ce privește accesul la învățământul superior și angajarea în sectorul public sau privat. ECRI invită autoritățile să continue dezvoltarea acestui domeniu prin sporirea numărului de învățători de limba moldovenească ca obiect special de studiu și prin echiparea lor cu un număr suficient de manuale corespunzătoare.
55. ECRI salută faptul că autoritățile Moldovei în prezent elaborează un program de învățământ care adoptă un mod de abordare globală a problemelor lingvistice în sfera educației. ECRI recomandă autorităților să ia în considerație opiniile și interesele tuturor comunităților vizate pentru a găsi o soluție care ar reconcilia dorința de promovare a predării limbii naționale cu necesitatea protecției limbilor minoritare.
56. Limba națională ar trebui deasemenea predată în cadrul sistemului educațional pentru adulți, deoarece cunoașterea limbii moldovenești de către grupurile minoritare este nesatisfăcătoare. Acesta înseamnă că este imposibil să se asigure în egală măsură accesul la angajare în sectorul public și la locuri de muncă calificate care necesită cunoștințerea limbii naționale. Programele de predare a limbii naționale pentru adulți inițiate de autorități, care prevedeau organizarea lecțiilor la locul de muncă, au fost desființate în 1995. De atunci, din lipsa de resurse financiare și umane, statul nu a fost capabil să asigure lecții gratis sau cu preț redus pentru adulți. Reprezentanții principalelor grupuri minoritare s-au plâns de această situație, chiar dacă există și în acest domeniu lipsa motivației de a învăța limba de stat din partea membrilor populației rusofone. ECRI este îngrijorată de situația actuală care va duce la discriminare și sentimentul de frustrare printre cei care nu vorbesc limba moldovenească. ECRI a atras atenția asupra unei noi inițiative din partea autorităților de a elabora un nou program național de ameliorare a predării limbii de stat pentru adulți. ECRI recomandă autorităților de stat să dezvolte și să implementeze astfel de programe de predare a limbii moldovenești pentru adulți, utilizând ajutorul posibil internațional, pentru ca persoanele care doresc să studieze limba, să beneficieze de o astfel de posibilitate la un preț minim.
57. ECRI dorește să atragă atenția autorităților Moldovei asupra unei alte probleme de ordin lingvistic din Moldova privind dificultățile întâmpinate de către vorbitorii nativi în relațiile cu serviciile publice. Potrivit informațiilor relatate, în special în regiunile rurale, unde majoritatea populației vorbește prioritar limba moldovenească, persoanelor li s-au interzis să comunice în limba moldovenească cu funcționarii care au cerut să li se vorbească în rusă, ceea ce contravine prevederilor juridice privind utilizarea atât a limbii ruse cât și a limbii moldovenești în relațiile cu autoritățile publice. Această situație, care s-a creat din cauza unor funcționari vorbitori de rusă din administrația publică care posedă nesatisfăcător limba moldovenească, poate genera discriminare din motive lingvistice cu privire la accesul la serviciile publice. ECRI recomandă

autorităților naționale să garanteze dreptul publicului de a utiliza atât limba moldovenească cât și cea rusă în relațiile cu autoritățile centrale și locale. Deaceia, ECRI încurajează autoritățile Moldovei să asigure instruirea pentru fiecare funcționar care întâmpină dificultăți în utilizarea uneia dintre aceste limbi.

BIBLIOGRAFIE

Această listă conține cele mai importante surse publicate care au fost utilizate în timpul examinării situației din Moldova: ea nu poate fi considerată ca o listă exhaustivă a tuturor surselor de informație de care a dispus ECRI în timpul pregătirii acestui raport.

1. CRI (99) 51 : Rapport sur la Moldova, Commission européenne contre le racisme et l'intolérance, Conseil de l'Europe, novembre 1999
2. CRI (96) 43 : Recommandation de politique générale n°1 de l'ECRI : La lutte contre le racisme, la xénophobie, l'antisémitisme et l'intolérance, Commission européenne contre le racisme et l'intolérance, Conseil de l'Europe, Octobre 1996
3. CRI (97) 36 : Recommandation de politique générale n° 2 de l'ECRI Les organes spécialisés dans la lutte contre le racisme, la xénophobie, l'antisémitisme et l'intolérance au niveau national, Commission européenne contre le racisme et l'intolérance, Conseil de l'Europe, juin 1997
4. CRI (98) 29 : Recommandation de politique générale n° 3 de l'ECRI : La lutte contre le racisme et l'intolérance envers les Roms/Tsiganes, Commission européenne contre le racisme et l'intolérance, Conseil de l'Europe, mars 1998
5. CRI (98) 80 : Mesures juridiques existantes dans les Etats membres du Conseil de l'Europe en vue de lutter contre le racisme et l'intolérance, Strasbourg 1998
6. Rapport soumis par la Moldova en vertu de l'Article 25, paragraphe 1 de la Convention cadre pour la protection des minorités nationales, ACFC/SR (2000)2
7. Rapport de M. Alvaro Gil-Robles, Commissaire aux droits de l'homme, sur sa visite en Moldova du 16 au 20 octobre 2000, CommDH(2000)4
8. Cour Européenne des droits de l'Homme, 13 décembre 2001, Affaire Eglise de Bessarabie et autres c. Moldova
9. Rapport de la Commission pour le respect des obligations et engagements des Etats membres du Conseil de l'Europe, rapporteurs: Mme Durrieu et M. Vahtre, Doc. 9418, 23 avril 2002
10. Résolution 1280 (2002) de l'Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe, "Fonctionnement des institutions démocratiques en Moldova"
11. Recommandation 1554 (2002) de l'Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe, "Fonctionnement des institutions démocratiques en Moldova"
12. CERD/60/Misc. 29.rev.3, Comité pour l'élimination de la discrimination raciale, 60ème session, Considération sur les rapports soumis par les Etats parties en vertu de l'article 9 de la Convention, observations finales – République de Moldova
13. UNDP, "Republic of Moldova 2000, National Human Development Report, (towards a culture of peace)", United Nations Development Programme, Moldova
14. Country Report on Human Rights Practices for 2000, US Department of State, février 2001
15. Moldovan Helsinki Committee for Human Rights, Report on Respect of Human Rights in the Republic of Moldova (including Transdnistria Region) January 2000-January 2001.
16. Rapport Annuel 2000, Amnesty International
17. European Roma Rights Center, Written comments concerning the Republic of Moldova for consideration by the United Nation Committee on the elimination of racial Discrimination at its 60th session, 4-22 March 2002

18. Juvlia Romani, Public Association, "The Roma Minority of the Republic of Moldova", Chisinau 2002
19. Youth Helsinki Citizen's Assembly of Moldova, "On the way to the harmonization of inter-ethnic relations in Moldova", Chisinau 2000
20. Antoine Spire, "Moldavie", "Extrémismes en Europe", coordonné par Jean-Yves Camus, C.E.R.A. 1997
21. Joseph Yacoub, « La Moldavie et ses minorités », « Les minorités dans le monde », Desclée de Brouver, 1998
22. Paula Thompson, "The Gagauz in Moldova and their Road to Autonomy", in "Managing Diversity in Plural Societies: Minorities, Migration and Nation-Building in Post-Communist Europe", edited by Magda Opalski, 1998, forum Eastern Europe
23. "From Ethnopolitical conflict to inter-ethnic accord in Moldova", Flensburg, Germany, and Bjerremark, Denmark, 12 to 17 September 1997, ECMI Report # 1, March 1998
24. Octavian Sofranky, "Moldova", from "Extremism in Europe – 1998 Survey", edited by Jean-Yves Camus, C.E.R.A.
25. Claus Neukirch, "Transdnistria and Moldova: Cold Peace at the Dniestr", Helsinki Monitor 2001, n° 2, p.122-135

